

BÜLTEN

20 Kasım 2023

Fikri Mülkiyet Haklarının Uluslararası Korunması

Günümüz küreselleşmiş dünyasında, fikri mülkiyet hakları (IPR), yenilikçiliği, yaratıcılığı ve ekonomik büyümeyi teşvik eden önemli bir rol oynamaktadır. Bu makalede, fikri mülkiyet haklarının temel kavramlarını, iki ana kategorisini ve TRIPS Anlaşması gibi uluslararası anlaşmaların fikri mülkiyet haklarını uluslararası ticaret kurallarıyla nasıl uyumlu hale getirerek koruduğunu inceleyeceğiz.

Fikri Mülkiyet Hakkı Nedir?

Fikri Mülkiyet Hakları (IPR), hükümetler tarafından yaratıcı düşünce ve icatlarını korumak amacıyla verilen yasal haklardır. Bu haklar, başkalarının bu eserleri belirli bir süre boyunca izinsiz olarak üretmesini, kopyalamasını, satmasını veya kullanmasını engeller. Fikri mülkiyet hakları, patentler, telif hakları, ticari markalar, ticari sırlar ve coğrafi işaretler (GIs) gibi çeşitli korumaları içerir. Fikri mülkiyet haklarının temel amacı, yaratıcıları ve icat sahiplerini münhasır haklarla ödüllendirerek, yaratıcılığı ve inovasyonu teşvik etmektir. Bu haklar sayesinde yaratıcılar çalışmalarından maddi olarak yararlanabilirler, örneğin telif hakları yoluyla veya yaratıcı süreç sırasında yapılan masrafları karşılayabilirler.

Fikri Mülkiyet Kategorileri

Fikri mülkiyet genellikle iki ana kategoriye ayrılır:

1. Telif Hakkı: Telif hakkı koruması, edebi, sanatsal ve yaratıcı çalışmalara uygulanır. İçerik üreticilerine kitaplar, müzikler ve yazılım gibi eserler üzerinde münhasır haklar verir. Telif hakları, orijinal sanatsal ifadelerin korunması açısından kritiktir.

2. Sınai Mülkiyet: Sınai mülkiyet, patentler, ticari markalar, ticari sırlar ve endüstriyel tasarımlar gibi daha geniş bir yelpazedeki fikri mülkiyet haklarını içerir. Patentler yeni buluşları, ticari markalar marka kimliklerini, ticari sırlar ise gizli ticari bilgileri korur.

Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) Rolü

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), fikri mülkiyet haklarının uluslararası ticaret kurallarıyla uyumlu hale getirilmesini sağlama gibi küresel ticaret konularına odaklanan önemli bir uluslararası kurumdur. Bu örgüt, üye ülkeler tarafından 1994 yılında kabul edilen Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS) ile kurulmuştur. TRIPS Anlaşması, fikri mülkiyet haklarının etkili bir şekilde korunmasını teşvik ederken, aynı zamanda uluslararası ticaretteki engellerin ve sorunların azaltılmasını hedefler. Fikri mülkiyet haklarının uygulanmasına ilişkin tedbirlerin meşru ticareti engellememesi, anlaşmanın ana hedeflerindedir. Küreselleşmiş bir ekonomide tanınmış ticari markalar ve ürünlerin yaygın olduğu bir ortamda, fikri mülkiyet kuralları nedeniyle bir ürünün pazar dışı bırakılması, bir şirketin kârını önemli ölçüde etkileyebilir.

Coğrafi İşaretler ve Özel Koruma Sistemleri

Coğrafi işaretler (GI'ler) TRIPS Anlaşmasının ayrılmaz bir parçasıdır. GI'ler, Fransa'dan Şampanya veya İtalya'dan Parmigiano-Reggiano gibi belirli coğrafi konumlarla ilişkili ürünleri korur. TRIPS Anlaşması coğrafi işaretlerin önemini kabul etmekte ve bunları uluslararası ölçekte korumayı amaçlamaktadır. Bu, özellikle coğrafi işaretlerin önemli bir yere sahip olduğu Avrupa Birliği'nin (AB) özel koruma sisteminde kendini gösterir.

İhlallere Karşı Koruma

TRIPS Anlaşması sadece fikri mülkiyet kurallarını düzenlemekle kalmayarak yaratıcı ve mucitlerin karşılaştığı yaygın sorunlardan olan sahtecilik veya diğer fikri mülkiyet ihlalleri gibi ihlallere karşı da koruma sağlıyor. Anlaşma, ihlale neden olan malların kendi yetki alanlarına girmesinin engellenmesi veya fikri mülkiyet hakkı sahiplerine tazminat verilmesi gibi ulusal mahkemeler tarafından verilebilecek çözüm yollarının ana hatlarını çiziyor.

Fikri Mülkiyetin Ulusal ve Uluslararası Ölçekte Korunması

Ulusal Koruma:

Türk hukukunda fikri mülkiyet hakları Türk Patent ve Marka Kurumu Kanunu, Türkiye Fikri ve Sınai Haklar Hukuku, Telif Hakları ve Yazılım Eserleri Kanunu ve ilgili diğer kanunlar aracılığıyla korunur.

Fikri mülkiyeti ulusal düzeyde korumak için bireyler ve işletmeler de birkaç önemli adım atabilir:

- **Fikri Mülkiyetin Kaydedilmesi:** Fikri mülkiyetin türüne bağlı olarak, bunun uygun ulusal ofise kaydedilmesi gerekli olabilir. Örneğin, patentler ve ticari markalar sıklıkla resmi tescili gerektirir.
- **Sözleşme Kullanımı:** Başkalarının IP'nizi kullanabileceği veya erişebileceği koşulları belirtmek için gizlilik sözleşmeleri (NDA'lar) ve lisans sözleşmeleri gibi sözleşmelerden yararlanılmalıdır.
- **Hakların Uygulanması:** Ülkenizin hukuk sistemi dahilinde fikri mülkiyet haklarınızın dikkatli bir şekilde takibi ve uygulanması ihlallere karşı koruma sağlar. Bu, ihlalde bulunanlara karşı yasal işlem yapılmasını gerektirebilir.
- **Kayıt Tutulması:** IP'nizin oluşturulması, geliştirilmesi ve kullanımına ilişkin titizlikle kayıt tutulması mülkiyeti kanıtlamada çok önemli olabilir.

Uluslararası Koruma:

Fikri mülkiyet korumasının uluslararası seviyeye genişletilmesi bazı ek zorluklar getirebilir.

- **Uluslararası Anlaşmalardan Yararlanmak:** Tek bir başvuruyla birden fazla ülkede koruma elde etmek için Sınai Mülkiyetin Korunmasına İlişkin Paris Sözleşmesi ve Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi gibi uluslararası anlaşma ve anlaşmalardan yararlanmak,
- **Uluslararası Patent Dosyası:** Birden fazla ülkede patent başvuru sürecini kolaylaştıran Patent İşbirliği Anlaşması (PCT) aracılığıyla uluslararası patent başvurusunda bulunmak,
- **Ticari Markaları Küresel Olarak Kaydı:** Ürün veya markanın uluslararası alanda pazarlanması planlanıyorsa, ticari markanın birçok ülkede koruma sağlayan Madrid Protokolü aracılığıyla kaydedilmesi.
- **Sınırları Aşan Uygulama:** Fikri mülkiyet haklarını uluslararası alanda uygulamak zor olabilir ancak gerekli olabilir. Uluslararası fikri mülkiyet uygulamalarının karmaşıklığını anlayan deneyimli hukuk uzmanlarıyla çalışmak, uluslararası fikri mülkiyet yasa ve düzenlemelerindeki değişikliklerden haberdar olmak, fikri mülkiyet haklarının uluslararası düzeyde korunmasında karşılaşılan zorlukları ortadan kaldırabilir.

Yenilik ve yaratıcılığın ekonomik ilerlemeyi yönlendirdiği bir dünyada, fikri mülkiyet haklarının uluslararası korunmasını anlamak çok önemlidir. TRIPS Anlaşması ve diğer uluslararası anlaşmalar, yaratıcıların ve mucitlerin haklarını korurken, fikri mülkiyet haklarının küresel ticaret kurallarıyla uyumlu hale getirilmesinde hayati bir rol oynamaktadır. İster ulusal ister uluslararası düzeyde koruma arıyor olun, herhangi bir sorunuz varsa veya hukuki yardıma ihtiyacınız varsa, bizimle iletişime geçmekten çekinmeyin.¹

1. Bolos, M.D. 'Emerging Markets Queries in Finance and Business IP Protection and International Trade' CRS (15, 2023) Intellectual Property Rights (IPR) and International Trade